

I.A. ЧАРОТА

ШЛЯХІ СТАНАЎЛЕННЯ
(кафедра славянскіх літаратур)

Чарота Іван Аляксеевіч - доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры славянскіх літаратур, член Саюза беларускіх пісьменнікаў і член Саюза пісьменнікаў Рэспублікі Сербскай. Аўтар каля 400 навуковых публікацый і каля 1000 перакладаў. Асноўныя публікацыі за 10 апошніх гадоў: «Мастацкі пераклад на беларускую мову (Асновы тэорыі і практычныя рэкамендацыі)» (Мн., 1997); «Югаславянскія літаратуры і культуры» (Мн., 1999 - в сааўторстве); «Югаславянскія казкі» (Мн., 1999); «Косовская битва працягнецца» (Мн., 2000); «Лирика источних Словена» (СРЮ: Београд, 2000); «Насустрач Духу. Анталогія беларускай хрысціянскай паэзіі» (Мн., 2001), «Насустрач Духу. Анталогія беларускай хрысціянскай прозы» (Мн., 2002), «Слово и Дух. Анталогія русскай духоўнай паэзіі. X-XX вв.» (Мн., 2003; 2-е изд. 2005), «Српска књижевност. Анталогія текстова.

Кнь. 1-4» (Мн., 2002-2006).

Лаўрэат Міжнароднай прэміі імя К. Астрожскага за 1999 г., прэміі часопіса Збыль/Reality (СРЮ, Бялград) за 2000 г., прэміі Саюза пісьменнікаў Сербіі за 2000 г., прэміі «За духоўнае адраджэнне» за 2003 г.

Узнагароджаны ордэнам Прападобнага Сергія Раданежскага III ступені (2002), памятным медалём Саюза славацкіх пісьменнікаў (2003), ордэнам Святога Савы (Сербія, 2005).

Кафедра славянскіх літаратур (да 1997 г. - кафедра славістыкі) у Беларускам дзяржаўным універсітэце створана тады, калі Рэспубліка Беларусь, набыўшы суверэнітэт, апынулася перад неабходнасцю самастойна ды паўнаўтасна сцвярджацца ў сістэме міжнародных кантактаў і належным чынам асэнсоўваць сваё месца, «пасад між народамі».

Працэсы «перабудовы» далека не адназначныя і паводле зыходных устаноў, і паводле спосабаў іх рэалізацыі, а тым больш паводле рэальных вынікаў, прывялі да спецыфічна-разломных змен свядомасці постсавецкага грамадства, асабліва ў этнагенетычным і геапалітычным аспектах. З аднаго боку, даваўся ў знакі вульгарны інтэрнацыяналізм, які свядома ці неўсвядомлена прымалі прадстаўнікі ўсіх выхаваных пры сацыялістычным ладзе пакаленняў. Праўда, больш залежныя ад актуалізаванай лозунгавасці пераарыентаваліся: ідэі «сусветнай рэвалюцыі» і «пабудовы камунізму» лёгка памяншалі на ідэі «агульнаеўрапейскага дома» і «глабалізацыі». З другога боку, выбухнуў нацыяналізм не меней вульгарнага і гэтаксама небяспечнага кшталту, калі этнагенетычныя павязі сталі ігнаравацца і паміж сваяцкімі народамі ўзніклі супрацьстаянні, якія пераходзілі нават у ваенныя канфлікты. Тады ж распаўсюдзілася меркаванне, што ідэя славянскай узаемнасці ў гістарычных выпрабаваннях паказала сваю нежыццяздольнасць. Усё гэта, адпаведна, выяўлялася і ў стаўленні да славістыкі як навуковай галіны - ужо, быццам бы, непрыярытэтнай, ды і малаперспектыўнай.

Між тым жыццё ставіла канкрэтныя практычныя задачы па міжнацыянальнай моўнай камунікацыі, абмену інфармацыяй, культурных сувязях і г. д., якія неабходна было вырашаць - у любым выпадку, рыхтаваць кадры дзеля іх вырашэння. Адзначанае і ўсё, што з гэтым звязана, вымагала, каб у БДУ, вядучай навучальнай установе краіны, з'явілася такая структура, як наша кафедра. Згаданым ад пачатку вызначалася і яе роля.

Ды вось яна, прайшоўшы пасля з'яўлення на свет адпаведных стадыі, дасягнула таго ўзросту, калі мацней за ўсё адчуваецца прырода, а ў падпарадкаванні ёй і ў падпарадкаванні яе неабходна знаходзіць сваё месца ў родным асяроддзі і ў шырэйшым свеце - так ці інакш усведамляць агульнае прызначэнне і выбіраць жыццёвыя шляхі, лес... Агульнавядома, што ў такім узросце - пераходным, па-свойму крытычным і ўжо таму асабліва адказным - узнікае шмат самых розных праблем. Аднак яшчэ не знікаюць надзеі на ўсё лепшае.

Чым жа падмацоўваюцца гэтыя надзеі аб'ектыўна?

Па-першае, тым, што на цяперашні момант у Рэспубліцы Беларусь няма з аналагічным дасягнутым узроўнем іншых навучальных устаноў, якія б вялі (і нават маглі весці) падрыхтоўку студэнтаў па пяці розных славянскіх мовах і літаратурах (балгарская, польская, чэшская, сербская і ўкраінская). На падставе ўласнага вопыту сіламі кафедры складзены адукацыйны стандарт, выдадзены комплекс праграм, шэраг метадычных і дыдактычных распрацовак, сваімі сіламі падрыхтаваны дапаможнікі, падручнікі, хрэстаматыі, анталогіі літаратурна-мастацкіх твораў на мовах арыгіналаў.

Па-другое, няма ў нашай краіне таксама іншых навукова-даследчыцкіх структур, канкрэтнае прызначэнне якіх - развіццё літаратуразнаўчай і культуразнаўчай славістыкі. Мы, па волі абставін, занялі гэтую нішу і маем пэўныя вынікі ў параўнальным даследаванні літаратур братніх народаў, а таксама праблем гісторыі і сучаснага стану беларуска-іншаславянскіх літаратурных сувязей. Пра гэта сведчаць абароненыя (за апошнія дзесяць гадоў) выкладчыкамі і аспірантамі кафедры дысертацыі: «Беларуская літаратура XX стагоддзя ў працэсах нацыянальнага самавызначэння» (І.А. Чарота); «"Наша ніва" і літаратурна-грамадскі працэс на Беларусі» (П.І. Навойчык); «Адам Пług - пісьменнік беларуска-польскага літаратурнага сумежжа» (М.М. Хмяльніцкі), «Поэтика романа Милана Кундэры» (А.У. Вострыкава); «Сюжетно-композиционная структура современного рассказа: На материале белорусской и русской прозы» (І.І. Шпакоўскі); «"Славенскі мадэрн" і беларуская паэзія "нашаніўскага перыяду"» (М.В. Трус); «Творчасць Сяргея Пясецкага: Праблема жанрава-стылёвай адметнасці»

(П.В. Рагойша); «Матывы змеяборства ў беларускім і паўднёва-славянскім фальклоры» (М.А. Кавалёва); «Літаратурная спадчына Сільвестра Косава» (І.Я. Войніч); «Беларуская літаратура ў Чэхаславакіі. 1920-1945 г.» (М.І. Чмарова); «Русская и польская поэзия на рубеже XIX-XX вв.: Особенности взаимосвязей» (А.А. Лаўшук).

Акрамя таго, рэгулярна запатрабаванымі аказваюцца нашы выступленні ў СМІ, публікацыі ў Беларускай Энцыклапедыі, а галоўнае - навуковыя выданні. Мы ганарымся тым, што ініцыявалі і на свае ўласныя сродкі пачалі выдаваць зборнік «Славянскія літаратуры», прызначэнне якога - складаць панарамныя ўяўленні аб прыгожым пісьменстве славян розных перыядаў. Убачылі свет ужо тры выпускі: «Славянскія літаратуры. Постаці» (2003), «Славянскія літаратуры. Постаці II» (2003), «Славянскія літаратуры. Праблемы развіцця» (2003). А з 2006 г. калектыў кафедры заняўся сістэмным даследаваннем прысутнасці беларускай літаратуры XX - пачатку XXI ст. у іншаславянскім свеце, што для айчыннага літаратуразнаўства было заўжды актуальным, а ў цяперашніх умовах набывае бяспрэчную прыярытэтнасць як важны аспект фарміравання нацыянальна-дзяржаўнай ідэалогіі, а таксама як чыннік міжнароднага сцвярджэння Рэспублікі Беларусь і беларускасці наогул.

Супрацоўнікі кафедры - сярод якіх тры члены Саюза беларускіх пісьменнікаў (Т.В. Кабржыцкая, К.Р. Хромчанка, І.А. Чарота), а двое з іх сталі лаўрэатамі літаратурных прэмій Украіны (Т.В. Кабржыцкая) і Сербіі (І.А. Чарота) - актыўна займаюцца мастацкім перакладам з славянскіх моў, прадстаўляюць нашым суайчыннікам тое, што найбольш істотна ў літаратурах Славіі наогул і, асабліва, у ідэйна-мастацкіх пошуках пісьменнікаў-сучаснікаў. Дзеля гэтага мы мэтанакіравана ў апошнія гады рыхтавалі панарамныя падборкі для часопісаў (гл., напрыклад: *Всемирная литература*. 1999. № 4; *Всемирная литература*. 2001. № 1; *Всемирная литература*. 2004. № 2; *Крыніца-Славянскі свет*. 2003. № 6; *Полымя*. 2003. № 7; *Полымя*. 2005. № 6; *Полымя*. 2006. № 7, 9). Большасць з нас уваходзіць у кіраўнічыя органы таварыстваў дружбы з адпаведнымі славянскімі краінамі.

Ведучы гаворку пра патэнцыял кафедры, звернем увагу не толькі на прафесійны ўзровень кадраў - сканцэнтраванасць найбольшай у краіне колькасці славістаў вышэйшай кваліфікацыі, але і на тое, што сярэдні ўзрост супрацоўнікаў - 40 гадоў. Гэта, у любым выпадку, дазваляе спадзявацца на магчымасці самаўдасканалення. А яшчэ істотна таксама, што маладзейшае пакаленне менш адчувае інерцыю мінулага, адмоўнага вопыту папярэдніх часоў.

Кожны год распрацоўваюцца новыя курсы, крок за крокам асвойваюцца дадатковыя сферы. Мы пакуль што былі абмежаваны ў магчымасцях належным чынам займацца фалькларыстыкай, этналогіяй і культуралогіяй, хоць гэта абавязкова, паводле азначэння профіляў спецыяльнасцей, якія наша кафедра забяспечвае. Каб ліквідаваць гэты агрэх, намі распрацаваны адпаведныя курсы і падрыхтаваны шэраг выданняў- «Югаславянскія казкі» (1998), «Ні на небе, ні на зямлі: Казкі славянскіх народаў» (чакае чаргі ў выдавецтве), «Народ сербскі: яго звычаі і абрады, святы і святыні» (у друку). Матэрыялы зборніка, названага апошнім, дарэчы, перакладаліся студэнтамі-сербістамі выпуску 2006 г. Так што наша кафедра пэўныя перспектывы можа звязваць і са спецыялізацыяй «мастацкі пераклад», якую ў СССР забяспечваў толькі Літаратурны інстытут імя М. Горкага (Масква).

Такім чынам, пэўныя вынікі, ужо сцвердзіўшыя кафедру славянскіх літаратур як структуру запатрабаваную, даюць падставы калектыву супрацоўнікаў умацаваць свой навуковы патэнцыял адпаведна патрабаванням часу.